

ВІДГУК

дисертаційне дослідження **Наволокової Олександри Олегівни**
на тему: **«Комплексний підхід до активізації мовленнєвої діяльності у**
немовленнєвих дошкільників»,

представленого на здобуття наукового ступеня доктора філософії

01 – Освіта/Педагогіка

016 – Спеціальна освіта

доктора педагогічних наук, професора,

завідувача, професора кафедри логопедії та спеціальних методик

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Бєлової Олени Борисівни

на дисертаційне дослідження **Наволокової Олександри Олегівни**
на тему: **«Комплексний підхід до активізації мовленнєвої діяльності у**
немовленнєвих дошкільників»,

представленого на здобуття наукового ступеня доктора філософії

01 – Освіта/Педагогіка

016 – Спеціальна освіта

Актуальність дослідження. Немовленнєвість сучасних дошкільників зумовлено як медико-біологічними факторами (перинатальні ураження нервової системи, генетичні особливості, соматичні захворювання), так і соціально-психологічними чинниками (дефіцит комунікативного середовища, цифрова залежність, недостатня увага до раннього розвитку). Проблема мовленнєвої активності у немовленнєвих дошкільників є критичною, адже мовлення виступає базовим механізмом формування мислення, соціалізації та пізнавальної діяльності. Відсутність або значне обмеження мовленнєвої практики у дошкільному віці призводить до вторинних відхилень у когнітивній, емоційній та особистісній сферах. Дослідження є актуальним як для теорії спеціальної освіти, логопедії зокрема, так і для практики дошкільної освіти, оскільки відповідає сучасним викликам інклюзивного навчання та ранньої допомоги дітям із мовленнєвими порушеннями.

У цьому контексті дисертаційне дослідження Наволокової Олександри Олегівни вирізняється своєчасністю та високою актуальністю. Авторка окреслила комплекс важливих наукових питань, які не лише підкреслюють значущість проблеми, а й відкривають перспективи для її подальшого теоретичного та практичного опрацювання.

Науково-педагогічне дослідження проводилось на базі Міжвідомчої наукової лабораторії корекційно-реабілітаційних технологій кафедри спеціальної та інклюзивної освіти СумДПУ імені А.С. Макаренка, закладів

дошкільної освіти різних типів. Тему затверджено вченою радою СумДПУ імені А. С. Макаренка (протокол № 4 від 20 листопада 2021 року) та уточнено (протокол № 10 від 28 квітня 2025 року).

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у тому, що вперше автором розроблено й апробовано цілісну адаптовану діагностичну модель для виявлення та оцінювання мовленнєвих можливостей немовленнєвих дітей; уточнено понятійно-термінологічний апарат у сфері корекції тяжких порушень мовлення; створено алгоритмічні моделі формування мовленнєвої діяльності на різних етапах запуску мовлення, представлені у вигляді діаграм і блок-схем; емпірично доведено результативність мультидисциплінарного підходу, що передбачає взаємодію вчителя-логопеда, нейропсихолога, невролога, реабілітолога та сім'ї; а також обґрунтовано нові підходи до корекції порушень складової структури слова, поняття мовленнєвої дезорганізації та методів її подолання.

Практичне значення роботи полягає у створенні навчально-методичних матеріалів: діагностичних карт, анкет-скринінгів, програм занять, алгоритмів корекції, які можуть використовуватися вчителями-логопедами, фахівцями ІРЦ, педагогами ЗДО та реабілітаційними командами. Матеріали придатні для впровадження у систему післядипломної освіти та професійної підготовки вчителів-логопедів.

Достовірність сформульованих у дисертаційній роботі положень та висновків підтверджуються логічно-структурованим зв'язком між метою, завданнями, змістом та висновками; чітким аналізом та повнотою викладу матеріалу, відповідністю джерельної бази: 143 найменувань, із них 41 – іноземними мовами.

Дисертанткою науково, грамотно та аргументовано сформульовано науковий апарат. Використано у роботі теоретичні, емпіричні методи, які відповідають завданням кожного етапу наукового пошуку.

Структура дослідження свідчить про послідовність, логічність і системність викладу змісту дисертації. У вступі логічно обґрунтована актуальність, визначено мету, завдання, теоретичні та практичні методи дослідження, розкрито наукову новизну й практичну значущість.

Перший розділ дисертаційного дослідження «Науково-теоретичні засади визначення мовленнєвої діяльності при типовому та порушеному розвитку» має концептуальний характер і закладає фундамент для подальшого аналізу та практичних рішень. В ньому розкрито основні етапи становлення мовлення, окреслено чинники, що забезпечують успішність мовленнєвої активності, визначено науково-теоретичні засади визначення мовленнєвої діяльності крізь психолінгвістичний, когнітивний, психосоціальний, нейрофізіологічний

підходи. Ґрунтовно представлено міждисциплінарний аналіз причин і проявів мовленнєвих порушень, підкреслено їх комплексний характер та необхідність інтеграції медичних, психологічних і педагогічних підходів, що дало підстави окреслити пріоритетні напрями дослідження. Розглянуто систематизацію особливостей розвитку цієї категорії дітей, описано їхні когнітивні, емоційні та комунікативні труднощі, що визначають підґрунтя для корекційного впливу

Позитивно оцінено другий розділ «Експериментальна методика вивчення особливостей мовленнєвої діяльності немовленнєвих дітей дошкільного віку», в якому дисертанткою здійснено обґрунтування констатувального етапу вивчення особливостей мовленнєвої діяльності немовленнєвих дітей дошкільного віку, який включав три етапи: пропедевтичний (визначення особливостей психофізіологічного розвитку дітей), основний (комплексна оцінка рівня сформованості мовленнєвої діяльності, що включала вивчення експресивної та імпресивної сторін мовлення, когнітивних процесів, сенсомоторних функцій та емоційно-особистісних характеристик) і заключний (висновкування результатів дослідження).

Розроблена методика дисертантки забезпечувала визначення рівня сформованості вербальних і невербальних компонентів мовлення та виокремлення трьох рівнів комунікативного розвитку (нульового, ситуативного, номінативного). Комплексний аналіз експериментальних даних засвідчив неоднорідність розвитку мовленнєвої системи та вищих психічних функцій у немовленнєвих дошкільників, що зумовило умовний розподіл дітей на три варіативні групи незалежно від клінічного діагнозу. Встановлено, що мовленнєві порушення мають різні механізми виникнення та проявляються у відмінностях рівня розуміння мовлення, використання невербальних засобів комунікації, фонетико-фонематичного розвитку й когнітивно-сенсомоторного статусу. Отримані результати підтверджують необхідність багатофакторного аналізу мовленнєвих, когнітивних і сенсомоторних характеристик дитини, що дозволяє визначати не лише актуальний рівень розвитку, а й потенційні можливості для активізації мовлення. Це створює підґрунтя для розробки та впровадження комплексної корекційно-логопедичної моделі «запуску мовлення», яка враховує специфіку кожної групи: у перших двох – заходи реконструкції мовлення, у третій – корекційно-розвиткові заняття. Такий підхід забезпечує індивідуалізацію терапії та підвищує ефективність мовленнєвої реабілітації дітей дошкільного віку. Отримані дані стали науково обґрунтованою основою для подальшого проєктування корекційно-розвиткових програм та створення інтегральної моделі корекційної роботи.

Беззаперечно, на увагу заслуговує третій розділ дисертаційного дослідження «Обґрунтування та експериментальна перевірка комплексного

підходу до активізації мовленнєвої діяльності немовленнєвих дітей дошкільного вік». Дисертанткою ґрунтовно психолого-педагогічні умови (організаційні умови, методичні умови, психологічні умови, педагогічні умови), які стають обов'язковою передумовою для успішної реалізації комплексного підходу, спрямованого на ефективний запуск мовлення в дітей із безмовленням та розвиток їхньої комунікативної компетентності в умовах інклюзивного та спеціального освітнього простору. Впровадження методики комплексного підходу довело свою ефективність у покращенні мовленнєвих, когнітивних та комунікативних характеристик немовленнєвих дошкільників. Її адаптивність забезпечує результативне застосування як в очному, так і в онлайн-форматі, що робить методику перспективною для подальшої корекційно-розвиткової роботи.

Дисертаційну роботу виконано в науковому стилі. Тексту рукопису притаманна цілісність і логічна послідовність. Рецензована робота свідчить про відповідний рівень теоретичної та наукової підготовки дисертантки. Робота характеризується достатнім рівнем обґрунтованості наукових положень і висновків.

Результати дисертаційного дослідження можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових досліджень мовленнєвої діяльності у дітей з порушеннями мовлення. Наукові положення та висновки дисертаційної роботи можуть використовуватись під час корекційно-логопедичної роботи з дітьми з порушеннями мовлення фахівцями-практиками інклюзивно-ресурсних центрів та закладів дошкільної освіти.

Достовірність результатів роботи підтверджується достатньою апробацією та впровадженням на науково-практичних конференціях різного рівня. Основні положення й результати дослідження висвітлено в 9 наукових працях, серед яких: 3 статті у фахових виданнях України, 1 розділ монографії у науковому вітчизняному виданні, 1 публікація у наукових виданнях іноземних держав, 4 праці апробаційного характеру.

Даючи в цілому позитивну оцінку виконаній дисертаційній роботі, вважаємо за доцільне висловити авторці деякі зауваження та побажання щодо перспектив її подальших досліджень.

1. Доцільним видається подальше розширення експериментальної бази дослідження з урахуванням дітей різних мовленнєвих та культурних середовищ, що дозволить поглибити узагальнення отриманих результатів.

2. Подальшого розвитку потребує інтеграція сучасних цифрових технологій, дистанційних форм логопедичної допомоги та альтернативних і додаткових засобів комунікації в систему комплексного корекційного впливу.

3. Заслуговує на увагу перспектива проведення лонгітюдних досліджень з метою відстеження стійкості результатів активізації мовлення у немовленнєвих дітей на наступних вікових етапах.

4. Потребує подальшого уточнення модель комплексного підходу в аспекті її впровадження у систему підготовки та підвищення кваліфікації вчителів-логопедів і фахівців команди супроводу.

5. У роботі наявні орфографічні, пунктуаційні, стилістичні помилки, в списку використаної літератури не коректно представлено закордонні джерела.

Наголошуємо на тому, що висловлені зауваження жодним чином не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи та мають рекомендований характер. У цілому дисертаційне дослідження Наволокової Олександри Олегівни «Комплексний підхід до активізації мовленнєвої діяльності у немовленнєвих дошкільників», є завершеним самостійним науковим дослідженням. Отримані результати у цілому є суттєвими для подальших досліджень у представленому напрямі, що засвідчує високий рівень підготовки автора.

Висновок. Дисертаційна робота Наволокової Олександри Олегівни на тему «Комплексний підхід до активізації мовленнєвої діяльності у немовленнєвих дошкільників» виконана на високому фаховому рівні, поставлену мету реалізовано. За актуальністю теми, науковою новизною та практичним значенням робота відповідає Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Наволокова Олександра Олегівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії 01 – Освіта/Педагогіка, 016 – Спеціальна освіта.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач, професор кафедри логопедії
та спеціальних методик
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Олена БЄЛОВА

Відпис засвідчую *О. Белова*
(прізвище)
Начальник відділу кадрів
О.І. Оліник
(підпис) 24.01.2025